

Srednja šola in srednješolsko dijaštvo.

(Konec.)

Za nas je le dvoje mogoče: aut Christus aut Belial. Smo za drugo, dobro, potem dosledno do skrajnosti; smo za prvo istotako: do zmage in uveljavljenja načel in konsekvenc.

Kdor priznava Kristusa, ima trdno oporo za zahteve v vseh kulturno važnih vprašanjih: na prepričanju o resnici katoliških načel temelji vsa moč zaupanja v zmago naših kulturnih teženj. Tu je za nas studenec energije narodove duše. Zato nam ni vse eno, kako se vzgaja naša mladina: za Kristusa ali proti Kristusu.

Zgodovinar dr. H. Schautz pravi¹⁾ „Für die Polen ist der Katholizismus sogar eine wertvolle Waffe gegen die Germanisierung und Russifizierung gewesen.“ Kdor zasleduje brutalno nasilnost pruske vlade napram poljskemu življu na Poznanjskem v svetišču, posvečenem vzgoji, kdor opazuje prizadevanje vlade, da bi si vzgojila protestantske Poljake, se mora vprašati: čemu vse to? V imenu svobodnega razvoja in napredka?!

Raznarodjenje je edini smoter: zato nasilni pouk celo v verouku, zato vsiljevanje protestantskega mišljenja. Vzeti Poljakom vero, katolicizem, pomeni zanje smrt. In če se naša mladina zatre verski čut, kakšna inteligenca, kakšni narodni voditelji nam vzrasto na brezverskih tleh? Ali dobimo od teh popolno garancijo za žrtve zahtevajoče narodne interese. Mogoče jih vzmore začetkoma mladostni ogenj, mladeniško navdušenje; a ko je treba riskirati celo svojo eksistenco, pokazati značaj moža, pa dvomimo, da ne bi zmagal egoizem. Do inteligence modernega svetovnega naziranja ne more in nesme imeti slovensko ljudstvo pravega zaupanja, ker je ... ateistična. Zato ponavljamo še enkrat: nam ni vseeno, kako se vzgaja mladina, niti s stališča katoliškega prepričanja, niti z narodnega. Vzredite nam moderno brezversko mladino, inteligenco, in mi smo nehali biti Slovenci! O nasprotnem nas ne prepriča ne pomilovalen posmeh, niti oponašanje inferiornosti naših načel napram radikalnemu evolucijonističnemu prepričanju.

¹⁾ Völkerkunde Bremen, 1903, stran 146.

Poleg boja za nerazdružljivost zakona je šolsko vprašanje dandanes aktualnejšega pomena ko kdaj poprej. Umevno: saj se gre za odločitev zmage med dvema skrajno kulturno nasprotna si ekstremoma, za odločitev med pozitivno vero in ateizmom. Znak tega boja ima brezdvomno tudi šolsko vprašanje, kot smo že omenili. Da se konča v prid krščanstva, zato naj skrbe krogi, ki jim je neposredno mogoče. Dijaštvo pa, ki mu je pozitivna vera, pred vsem katolicizem, edina kulturna sila, ki more človeštvo dovesti do mirne rešitve nevarnih socialnih izprememb, kliče tem krogom: caveant consules.

Posredna rešitev šolske vzgoje pa je v rokah dijaštva samega. Dijaštvo ne sme biti indiferentno, brezbržno, ko drugi odločujejo njegovo prihodnost in s tem njihov osebni blagor. Potrebno je, da vrši dijaštvo samo v lastnem interesu kontrolo: kaj, zakaj in kako ga vzgaja šola in njeni organi. Ne samo recipirati, nego i razumeti — kritično premotriti je treba te točke zlasti srednješolcu višjih razredov. To pa je mogoče le tedaj, če je čimbolj duševno zrel. To pa zopet le tedaj, če se ne straši truda in — pridnosti. Prvo je in ostane: izpolnjevanje svojih stanovskih dolžnosti. Torej bi bilo treba kritike najprej pri samem sebi: najprej šola, potem extra muros — samovzgoja.¹⁾

Združenje šolske vzgoje z lastno, zasebno vzgojo izven šole v lepo harmonijo, v tem je rešitev začetkoma omenjene krize med pomanjkljivo šolsko vzgojo in zahtevami današnjih razmer. Rešitev druge važne točke, krize med zahtevo modernega ateizma po nekonfesijonelni šolski vzgoji in ono po versko-nravni vzgoji pa naj dijaštvo realizira tako, da z največjim zanimanjem zasleduje boj med nasprotnima si ekstremoma, skuša dognati vzroke in nagibe, način in vspehe ter naposled tudi gledati za nekaj desetletij naprej: pregledati nujne posledice tega kulturnega dvoboja. Dijaštvo, ki še priznava veljavnost pozitivne vere, principe krščanstva, se mora iz lastne inicijative pripravljati za odločitev dvoboja med glavnima svetovnimima nazoroma: krščanstvom in modernim paganstvom. V tem zgodovinsko najvažnejšem trenutku, ko gre za zmago principa afirmacije in principa negacije osebnega Boga, mora biti vse le količkaj še pozitivno verno dijaštvo v taboru desnice.

Menimo, da smemo prisojati srednješolskemu dijaštvu toliko samostojnega mišljenja, da uvidijo kako se na razne načine pojavlja okrog njega in zanj boj dveh glavnih sil vere in nevere. Čimbolj nam je jasno, kako resni, važni časi nastopajo za družbo, državo, posamezne narode, zlasti male in kulturno zaostale, kako vse stremi za končno odločitev velepomembne krize v sedanjem modernem ozračju; čimdalje uvidevamo napake in slabosti na lastnem narodnem telesu, temveč in intenzivnejše moramo

¹⁾ Primerjaj prekrasni članek v „Hrvatski Staži“ I. kjer veleč. g. biskup Mahnič tako lepo pojasnuje, kaj in česa je treba dijaku poleg njegovih študij.

delati. V delu je moč in rešitev za posamnika in za celoto. Zato mora postati dijaštvo po večini zrelo za vsa vprašanja, ki predenj prej ali slej stopijo z vso silo realnega življenja. Če le pomislimo, koliko kulturno prevažnih vprašanj čaka ravno naš slovenski narod, slovensko razumništvo pa še posebej, doma in na jugu, če si moremo le oddaleč predstavljati kulturno misijo slovenskega naroda ravno na jugu z vsemi posledicami, potem se nam zdi popolnoma naravno in potrebno, da se zdaj med dijaštvom toliko razpravlja o potrebi vsestranske izobrazbe, samopomoči, samovzgoje. Dijaštvo uvideva resnost položaja in skrbi za bodočnost. Prihodnost narodova, dobra ali slaba, je pa v mladini.

Ko premišljujemo o glavnih vzrokih stremljenja za povzdigo stanovske izobrazbe, se nam zdi, da je dalo temu povod novo, sveže veselje do dela na podlagi krščanske demokracije. Ta nam je zbudila mnogo speče energije in tudi . . . mladino na visokih šolah, od koder se je z mladostnim žarom zaneslo gibanje za resno pripravljanje, življenje tudi na srednje šole. Zato se kažejo i med srednješolsko mladino isti karakteristični znaki kakor pri akademični.

Glavne nagibe, ki silijo k klicu po resni pripravi, samoizobrazbi, samovzgoji bi nekako takole razporedili. Prvič, če smemo govoriti o vzgoji, je šolska gotovo nezadostna že s praktičnega stališča; drugič s stališča versko-nravne vzgoje že deloma protiverska: tretjič za nas še z narodnega stališča pristranska in krivična.

Iz teh dejstev nujno sledi, da si mora srednješolsko dijaštvo samo pomagati, da izpolni te tri vrzeli. Glede druge točke seve ste le dvoji mnenji mogoči: je treba in ni treba izpopolnitve. Za tisti del dijaštva, ki še ni „preko dogem“, nego še čuva cvetko, ki mu jo je vsadila roka priproste kmetske ženice, je pot in način samopomoči samoobsebi umeven. Kdor pa je indiferenten napram veri ali cerkvi ateist, ta pa si bo poiskal nadomestila drugod: kakor ga ravno sili njegovo brezverno naziranje.

In hoc signo . . .

Credo.

Ko mrak zagrne mi duhá,
ko leže na srce temá
zatekam k Tebi se po mír
vse silni Bog zemlje, neba!

Šumeče polje, hladni log
vse cvetno bilje krog in krog,
oznanja, kliče dan in noč:
živi Resnica in je Bog!

Nebeški Vsevladalec Ti,
zaprte kdaj odpri oči,
da vidimo, da čutimo,
verjeti kar zdaj um veli!

Ivo Zoran.

Zaupaj vanj!

Kako ubog si človek moj, na zemlji
kako ti negotova, težka pot —
nevarnost ti grozi na desni, levi,
prepadi tu, prepadi tam . . . povsod!

Kje najdeš naj blažilnega si kraja,
kjer glava trudna ti počila bi;
kje najdeš naj miru in kje tolažbe
ki zdvojeno srce mučila bi?

Kje najdeš naj izhod iz labirinta
ki sproti zida ga nevidna moč?
Nikjer? Naj li zaman bo težka hoja,
zastonj naj bije znoj ti s čela vroč?

O ne! Tam gori je dežela sveta,
kjer vlada zadovoljnost, sveti mir,
tam biva On v kraljestvu solnčnojasnem,
ki sladke je tolažbe večni vir.

Zateci k Njemu se v ljubezni vroči
zaupaj Vanj do konca svojih dni,
sladak ti trud in sladko bo trpljenje,
On ti otiral rosne bo oči . . .

Zaupaj Vanj! In ko bo dokončana
življenja zemljskega težka pot,

zaupno naj šepečejo ti ustna:
„Zaslužno plačilo daj Gospod!“

Marijan.

Ljubite se bratje . . .

Kaj pesem otožna iz naših pokrajin
kaj jok in stok?
O domovina smiluj se,
smiluj se svojih otrok!

Glej, deca je tvoja pozabila
da je ene krvi,
preslepljen strasti razdivjane
brat brata mori!

Ljubite se bratje, izgini
iz duš Vaših srd in črt!
Ne tujca, samo vas bolela
prezgodnja bi smrt!

Mohorov.

„Krst pri Savici“ v pogledu na celotnost Prešernovih poezij.

(Piše Zorislav.)

(Dalje)

Kako naj tedaj beremo Prešerna?

Sritar pravi: „Njegove posamezne pesmi so tako lahkomne in jasne, da jim ni treba nikakoršnega razlaganja. Kdor hoče čitati Prešerna — treba mu je le srca. To se vé da, kdor ga hoče uméti popolnoma, mora tudi poznati življenje.“¹⁾

Pojasnuje nam to g. Žigon: „Srcé“ je Prešeren iz dna duše cenil v življenju, in zato ga je v človeku iskal v prvi vrsti in slavil ga, če ga je našel, on, — pesnik srca, srca in vsega, kar se človeku v srcu oglašča, pesnik celo — „vere ljubezni“, srca vere, toda satirik slovite „modrosti“ in „pameti“ človeške (Slovo od mladosti, Glosa, Izg. vera, Valjhun)! In tako je slavil v Spominu Andreja Smoléta „bistri um“ a še

¹⁾ Zb. sp. V. str. 71

bolj „srcé“, češ, „bolj'ga srcá ni iméia Ljubljána...“ In tako to v Juliji do „izgubljene vére“, in tako v Bogomili, in tako — v pesmi v „mladi dekličí, neporočeni materi.“ In tako glej tudi o Čopu.¹⁾

In videli bomo pozneje, da lahko pristavimo: „In tako tudi o Črtomirju.“

„Lažnjivi zvezdogledi,
vsi pojte rakom žvižgat!“

Ne moremo se otresti čuta, da bi te besede ne segale dalje kakor do „branja“ iz zvezd.

„Se moquer de la philosophie, c'est vrasinent philosopher (Pascal).“

S srcem je tedaj treba brati Prešerna, a brati moramo tudi razumno, da spoznamo njegove tendence, jim poiščemo princip in uvidimo ter presodimo njih dalekosežnost.

Rekli smo že, da vlada celotnost povsod, kjer je isti vzrok. Kjer vlada isti duh, tam je tedaj neka celotnost, saj je ta duh oni skupni vzrok in stvarnik vsega. V našem slučaju mora tedaj vladati gotova celotnost v vseh Prešernovih delih,²⁾ v vseh njegovih poezijah. Njegovo individualnost pa spoznamo iz najčeščih in najsilnejših znakov njegovega duha: iz najčeščih in najsilnejših tendenc spoznamo značaj (duha).

Preden nadaljujemo, bo dobro, da podamo psihološko analizo nekaterih pojmov.

Vsako tendenco je izzvala gotova predstava: teženje, da se ta predstava realizira, uistini, je ravno tendenca. Vsaka predstava je pozitivna, zato je tudi vsaka tendenca z ozirom na odgovarjajočo predstavo pozitivna (hočem). Toda druga predstava lahko izzove odpor in tako je tendenca z ozirom na to predstavo negativna (nočem). Tako bi si bili pozitivna in negativna tendenca kot sredotežna in sredobežna sila s predstavo kot središčem.

Človek je socialno bitje: lahko da drugi hočejo to, česar jaz nočem ali narobe. Vsled tega ali pa če mi je dano voliti med dvema stvaréma, pa se ne morem odločiti sam s seboj, nastane konflikt: tendence bijejo takorekoč druga ob drugo.

Ta boj preneha v zadnjem slučaju v (razdvojenosti), če opustim misel na eno izmed obeh stvari, v prvem, če sploh resigniram na to, kar sem hotel. Resignacija je tedaj praktična negacija tendence.

Lahko pa je konec konflikta ali razdvojenosti zvezan z obupom.

Najbolj tragičen je ta konec, če se izvrši s samoumorom, ki je izhod iz konflikta na ta način, da se uniči lastno življenje.

¹⁾ D. i. S. XVIII. str. 684.

²⁾ Če hočemo Prešerna poznati dobro, se tedaj pod nobenim pogojem in z nikakim izgovorom ne smemo ogniti „Krstu.“

Konflikt je, kakor rečeno, boj tendenc, in tendencam vzrok so predstave. Kdor izvrši samoumor, pokaže, da je preslab, da bi se rešil iz konflikta in da je njegovo ideelno predstavljanje (pojmovanje) življenja v nasprotju z istinim življenjem. Samoumor pomeni tedaj bankrot duha.

Da se povrnemo!

Značaj Prešernov hočemo spoznati, duha njegovega, njegovo srce.

Pa jasno nam mora biti že sedaj, da nam ne more zadostovati, če hočemo kak značaj prav presojeti, da gledamo samo nanj. Ne, treba se je tudi od njega „oddaljiti“, treba primerjati ta značaj, ki ga imamo pred seboj, z idealom značaja (in to dela tudi vsakdo, samo da nam ne pove navadno, kakšen je njegov ideal značaja). Očrtajmo si tedaj ideal značaja s par potezami:

- (1) lojalnost misli in čuvstev;
- (2) sila volje, ki daje značaju moč;
- (3) dobrota srcá, ki mu daje čar;
- (4) zunanji nastop, ki mu daje dostojanstvo.¹⁾

V tem idealu zremo — stremljenje za resnico (1), — stremljenje za dobroto (3), stremljenje za lepoto (4). Še en moment je, ki določa vrednost tendence, t. j. nje sila (2).

Povdariti moramo, da je dobrota srca, ki daje značaju čar njega višja lepota. Ali morda ni plemenita, nesebična ljubezen lepa kot cvetlična rosa, kot divna harmonija, kot nežne krivine plemenitega obraza?

Toda ni dano vsakemu, da stremi enako i za resnico i za dobroto i za lepoto (Wackernagel).

Naloga (poklic) pesnika je stremiti v prvi vrsti za lepoto. Lepote pa seveda ni tam, kjer je neresnica, zloba.

Da mora paziti pesnik zlasti na zunanjo st (obliko), je iz navedenega razumljivo.²⁾

Zato hočemo posvetiti zunanjemu (posrednemu) življenju Prešernovih poezij posebno pozornost.

Različna so polja pesništva: kakor stremi pesnik bolj za resnico, ali bolj za dobroto, ali bolj za lepoto (satirik, epik, didaktik — lirik, dramatik).

Epik se poslužuje v dosego svojega namena drugačnih sredstev ko lirik, ali gotovih sredstev v večji meri kot oni in narobe (n. pr. nazornost pa — čustvovanje, konflikti).

¹⁾ Prim. Guibert: Le caractère, str. 54.

²⁾ Stritar pravi celo: „Oblika je — v širjem pomenu — v poeziji, kakor v umetnosti sploh skoro ravno tako imenitna, kakor ideja“; Zb. sp. V. 88. Treba je to razumeti v navedenem smislu.

Vse to nam je treba uvaževati.

Prešeren ni živel sam zase. Poznati nam je treba zgodovino njegove dóbe in njegove družbe. Tudi njegovega vpliva na poznejšo dóbo ne smemo prezreti.

Naša razprava bode potemtakem obsegala sledeča poglavja:

I. Zunanji vplivi na Prešerna v poezijah in v Krstu pri Savici posebe.

a) dogodki v njegovem lastnem življenju;

b) jožefinizem, prosvetljenost, janzenizem;

c) romantika;

d) Petrarka;

e) cenzura;

f) slovensko slovstvo pred Prešernom.

II. Zunanje življenje Prešernovih poezij in „Krst“ posebe:

a) slog in dikcija;

b) plastika;

c) tehnika v ožjem pomenu.

III. Ozadje „Krst“.

IV. Notranje življenje Prešernovih poezij in „Krst.“ Prešernov genij.

V. Prešeren v zrcalu slovenske kulture.

VI. Zaključek.

(Dalje.)

Misli in sveti.

Nekaj aforizmov abiturientom.

Troje je, česar ne pozabi ob vstopu v življenje: Poštenja, časti, Boga. Ko izbiraš stan, zapri se, da Te nihče ne moti, samo z Bogom in svojimi močmi se posvetuj, nasvetom prijateljev ne daj se zavesti. Malo jih je, ki so srečni, in niso zavistni!

Otresi se vse neumne domišljavosti in dijaškega ponosa, bodi skromen in ponižen: Mit dem Hut in der Hand . . .

Tudi ne imej visoke sodbe o sebi. Ob začetku truda in dejanskega življenja stojiš in prislovica veli: Vsak začetek je težak. Naj te ne premotijo in uspavajo uspehi, ki si jih dožil v gimnaziji: veliko jih je bilo poklicanih, malo izbranih.

Začni z delom takoj, ko si si na jasnem kod!

Ne praznuj in ne vživaj čez mero zadnjih počitnic, da ne boš podoban onim devicam, ki jim je pošlo olje. Ohrani vseskozi ravnotežje in

ne vdaj se melanholiji in brezdelju, če stoje slabo tvoje razmere: kar hoče, to more človek!

Ogni se gostilne in ako si notri ne posedaj dolgo, mnogo jih poznam, ki so obsedeli v njej za večno in so bili poeti in talenti!

Nauči se varčnosti! Pretehtaj dobro svoje materijelno stanje, tja kjer ti ni mogoče živeti, ne sili. Bolji en vrabec v roki, nego —

Ozri se pravočasno po potrebnih podporah in sredstvih, tudi prositi ni nečastno, če ni drugače. Ne veži se pa in se ne prodajaj, dal bi dedščino za lonec leče!

Z ženskami ne delaj nobenih zvez, če si kje udomačen in te to ovira, odtrgaj se. Tudi vsake sentimentalnosti se otresi in one jokave petošolske. Ne izprašuj za svet pri volitvi stanu žena. Samo mati bi ti znala svetovati, če ne dobro, vsaj nesebično. Čustvo in slast naj se umakneta zrelemu razmotrivanju, pozabi vse arije in zaljubljene citate iz romanov, ki si jih čital. —

Čitaj vse in samo to, kar je potrebno za tvojo stroko in splošno izobrazbo: Politisch Lied, ein garstig Lied, bolje, da je ne poznaš.

Če imaš sredstva in zdrave noge, potuj, ne radi zabave, ki ti jo nudi potovanje. V družbi se obnašaj vredno moža; da ne prideš ob dobro ime, zaupanje in podpornike, bodi trezen in nikdar razposajen. Nauči se olike in nastopa, ako še ne znaš, tuja ti mora biti plašljivost in zadrega.

Bodi pripravljen na veliko trpljenja, in dobro ti bo služilo, če si se naučil samozatajevanja. Na telo svoje pazi in okrepi ga s telovadbo.

Napravi si načrt za vsak dan in vsako uro, nadej si red in ga drži.

Ne pozabi, ko greš v tujino, da pričakuje domovina od tebe, da se vrneš zmagovit!

Eno besedo si zapiši v spomin: Zmaga!

Srečno hodi, Bog te spremljaj!

J. P.

Slika.

V potoku solnce se blišči
kot bilo čisto bi zlato,
a v vodi čisti solnca ni
v potoku bistrem ni zlata.

In v srcu nič ni radosti
in duša vsa je žalostna,
in dasi lice se smehlja
kot bila v duši radost bi.

Jelin.

I. mednarodni dijaški kongres v Milanu.

M. B-č.

„Tutura inter populos concordiae germina con-
valescant.“

(Govoril mestni svetnik Gabba pri pozdravu.)

Rodbina, rod, narod tvorijo človeško družbo, ki je zadnji člen v vrsti socialnih činiteljev, najvišji socialni organizem.

Videti je, kot bi se gibal razvoj človeštva v isti vrsti. Za časa naših pradedov je bila rodbina popolnoma samostojen organizem, oče je imel vso oblast. Ozir na varnost združi večkrat rodbine, na čelo celega rodu stopi vojvoda ali knez itd. Rodovi se med seboj bore, le v času nevarnosti se združijo, da z združenimi silami odbijejo sovražnika. Pri tem se spoznajo natančneje, medsebojno občevanje med rodovi iste krvi je ožje; hkrati vzraste pojem naroda, cel narod se nazivlja skupnim imenom. Drugotno se šele razvije pojem narodnosti, ki je bolj abstrakten in sad refleksije.

Ta tek razvoja nam svedoči povestnica. Ali je upravičen sklep po analogiji, da se bo gibal razvoj človeštva v dosedanji smeri? Menimo, da.

Živimo v dobi nacijonalizma, ki se bliža vrhuncu, socializma, ki se poraja.

Nacijonalizem — naravno, da pretiravam — razvema strasti in ovira resnejše delo; nacijonalizem zlasti večjih narodov kruto tepta pravice manjših.

Vsaka ideja, ki se začne pretiravati, nosi v sebi kal reakcije in lastnega pogina; javlja se zavist obče človeške psihe, ogorčenje nad krivičnimi učinki ostvarjanja te ideje. Ta kal reakcije proti nacijonalizmu je socializem: komuniški socializem, ki sploh ne pozna nacijonalizma, krščanski, ki ima naperjeno svojo ost proti krivičnemu, pretiranemu nacijonalizmu, in hoče uravnati razruvani družbin red po načelih krščanske pravičnosti.

Kapitalizem je internacionalen, zato tudi več ali manj internacionalen odpor proti njemu, ker je tem več nad na uspeh, čim bolj se sredotočijo sile.

Razvoj držav kaže težnje po narodnostno - enotnih državah. V takih državah pa izginjajo narodnostni prepiri, narodnostna mrznja in različni predsodki, ki ovirajo ožje razmere med narodi. Ne zdi se nam slučajno, da največ iz takih držav izhajajo inicijative za mednarodne sestanke.

Te misli se nam vzbujajo ob priliki I. mednarodnega dijaškega kongresa v Milanu.

Prišel bo čas, ko bo dvigalo prsi isto vznešeno čuvstvo pri besedi človeštvo, kot sedaj pri slovu narod. Mladina najrazličnejših narodov se zbira k mednarodnemu delu, mladina, v kateri so vedno najkrepkejše izra-

ženi ločilni momenti, ki so njene strasti najbolj vzdražne. To gibanje se nam ne zdi začasno, ampak globoko vkoreninjeno v socialnih razmerah.

Kongres se je vršil od 29. aprila do 6. maja t. l. Milanci so sprejeli dijake, zastopnike 18 narodnosti nad vse gostoljubno. Pozdravni večer 28. aprila so posetili med drugimi minister Sacchi in predsednik zbornice Bancheri, dalje v zastopstvu mestne občine mestna svetnika Gabba in Gori, več poslancev, ravnateljstva mestnih zavodov in zastopnik milanskega vojaštva. Mestni svetnik Gabba zasede častno mesto in pozdravi v imenu mesta latinsko dijake, ki jih vidi kot pobratime v novi luči civilizacije. Konča z besedami: „Tutura inter populos concordiae germina convalescent“, rek, ki je bil vodilen za celo zborovanje. Med drugimi govori je dejal minister Sacchi: „Veda in delo moreta ublažiti narodnostna nasprotstva. Mir med narodi je prvi pogoj, da se doseže mir med socialnimi stani.“ Bancheri je opozarjal na potrebo neutrudnega študiranja: „Oporet studeisse!“

Ker nas zanimajo osobito storjeni sklepi in sklenjene resolucije, se hočemo na te omejiti.

Umevno je, da je obrnil dijaški sestanek vso svojo pozornost na šolstvo. Na predlog predsednika društva „Società degli studenti trentini“, Marija Scotoni in govornika hrvatskih zastopnikov Fattorija se skleneta resoluciji, v katerih se zahteva italijansko vseučilišče in slovensko v Ljubljani. — Tuji narodi delajo za slovensko vseučilišče, slovenski lažiradikalci pa zavirajo delo slovenskega dijaštva s svojimi mahinacijami!

Po predavanju L. Costa „O laiški šoli“ se v resoluciji zahteva, da se odstrani iz šole vsaka verska in politična ideja.

Španec Alvares da Silva Lobo predlaga, da se izrečejo simpatije ruskim dijakom, ki imajo tako težko stališče, in da se pozove ruska vlada, da pomilosti Marijo Spirilowno. Sprejeto.

Vdanostna brzozavka se odpošlje pesniku Carducciju.

Sklene se zveza dijaških planinskih društev. — Higijenični, narodnostni, socialni in tudi znanstveni pomen planinstva pač zasluži, da se tudi slovensko dijaštvo zanj bolj zanima.

Drugi del kongresa je imel socialni značaj. Začel se je s predavanjem Brazilca Luigi Leoni: „Socialne razmere in moderno dijaštvo“. Posebno predavanje je bilo posvečeno alkoholizmu (T. Biancha: o pogubnosti alkoholizma), nakar se je sklenilo, da se ustanovi „Mednarodna dijaška protialkoholna zveza“.

Francoz Tekian predlaga, da bi se vršil prihodnji kongres v mestu Marseille, ki je obljubilo najizdatnejšo pomoč. Isto ponudbo predlože dijaki iz Bukarešta. Kongres nato sklene, da se vrši prihodnji sestanek leta 1907.; kje naj bo, naj odloči predsedstvo tega sestanka sporazumno s pripravljalnimi odbori za sestanek v Marseille-u in Bukareštu.

Pri zadnjem banketu, ki ga je priredilo mesto, so se poslovili dijaki in si zaklicali: „Na svidenje!“

Kak vtis je naredil ta sestanek na nas?

Hvaležni mu moramo biti, da se je zavzel za kardinalno zahtevo slovenskega dijaštva. To nam je tudi mig, da delamo neustrašeno in neumorno tudi sami. Ta kongres je priznal potrebo vseučilišča, da more narod obstajati. Koliko časa bodo odločilni krogi še gluhi za naše zahteve?

Nikakor se pa ne strinjamo, da, obsojati moramo zahtevo, da se odpravi verska ideja iz šole. Ta zahteva je poseganje v pravice rodbine, rušenje temeljev človeške družbe, proti temu se moramo boriti ne le kot katoliki, ampak tudi kot socialna bitja sploh.

Veselo znamenje je živahno zanimanje za socialne naloge dijaštva. Dijaštvo se zaveda svojih nalog, slovensko dijaštvo tudi ni zadnje v vrsti delavcev na socialnem polju.

Obravnavalo se je o zadevah, ki so skupne vsemu dijaštvu. Katoliško narodno dijaštvo ima še dve nalogi, izraženi v njegovem nazivu: dvigati kvišku prapor katoliške misli, ohraniti slovensko posest Slovincem! Letošnji sestanek katol. nar. dijaštva naj ojekleni njegove sile za boj, ki ga hoče biti za obstoj slovenskega naroda.

Naša vzgoja.

Mislím, da danes ni med omikanimi Slovenci človeka, ki se zanima za vse pojave našega javnega življenja, ki ne bi poznal, da imamo pri nas dve struji: katoliško in protikatoliško. Rabil nisem izraza verska in protiverska struja, ker vem, da se tudi med nasprotniki katoliške vere med Slovenci lahko nahajajo osebno verni ljudje, zlasti ker so nasprotniki vsake vere prav dobro znali prikriti svoj končni smoter. Mnogo imamo tudi ljudi, ki iz nekega, rekel bi, slovenskega opozicijskega čuta oponirajo cerkvi, katerim ne ugaja ta ali ona naprava in se zaradi tega pridružijo onim, ki se bore proti cerkvi in kat. veri. Vsi ti nasprotniki katoliške vere kriče ob vsaki priliki in nepriliki, da klerikalci nosijo politiko v šolo. Ni še dolgo, kar se je radikalna Omladina zaletavala v kateheta na jedni ljubljanskih gimnazij, ki dijake navaja k pobožnemu življenju, jih vspodbuja, da gredo večkrat k izpovedi in sv. obhajilu in jim med svojo uro tudi ob priliki ovrže kak napad na katoliško vero, ki je ravno postal zopet bolj aktualen. To je seveda politika! Še tako naiven človek mora spoznati, „kam pes tace moli.“ Tu se kaže skrivna liberalno-radikalna želja, ki pa postaja vedno

bolj očitna, odpraviti veronauk iz učnega načrta vseh šol. Svobodna šola postaja ideal tudi naših novih radikalcev. Vero iz javnosti v kot, da ne bode motila nikogar pri njegovem početju, to je njih zahteva. Da se ta doseže, je treba vero identificirati s politiko in ni vrag, da bi ne šlo, si mislijo vsi profesijonirani prostomisleci.

Da nekoliko res klerikalni profesorji nosijo politiko v šolo, namreč s tem, da sploh podučujejo. Exempla trahunt, ta pregovor velja še vedno. Naši klerikalni profesorji so namreč dobri katoliki in kot taki izpolnjujejo tudi svoje verske dolžnosti, poslužujejo se pa tudi svojih državljanskih pravic. To gotovo vpliva na dijaštvo. Pač bi bilo ljubo vsem skrivnim in očitnim sovražnikom cerkve in vere, da bi ne eden srednješolskih profesorjev ne izpolnjeval svojih verskih dolžnostij.¹⁾ Pred kratkim so na neki nemški univerzi dijaki izdali memorandum na profesorje in dijaštvo, v katerem jih pozivajo naj izstopijo iz vseh konfesij, ker se konfesija ne strinja z duševno prošlostjo in ne odgovarja znanstvenemu stališču, katero mora zastopati vsak visokošolec in zlasti še profesor. To je pač menda že vrhunec omejenosti! Kedar bi nastopili taki časi, potem bi pač tudi krščanstvu odklenkalo.

Ne v šoli ampak zunaj šole se goji tudi med srednješolskim dijaštvom politika. Vse razmere so prišle pri nas že tako daleč, da se že od srednješolca zahteva neko politično prepričanje. Mogoče je to pač le pri nas, kjer se kulturna nasprotja krijejo s političnimi nasprotji. Dijaštvo se loči že na srednjih šolah zlasti v višjih razredih po prepričanju. Spominjam se kako ostro smo si v osmem razredu stali nasproti klerikalci in liberalci. Seveda pod temi imeni, s katerimi smo drug družega obkladali, nismo hoteli nikakor ne razumeti, da odobravamo stališče ene ali druge politične stranke, držali smo se vedno versko-kulturnega stališča. Pri posvetovanjih radi abiturijentske veselice smo se do dobrega sprli — kar je posebno značilno — pri vprašanji, ali naj se naša veselice po stari navadi prične s sv. mašo ali ne. Nad tem vprašanjem se je tudi skupni abiturijentski sestanek razbil. Taki dogodki so sicer karakteristični, vendar še ne preveč škodljivi. Mnogo slabše je če se na primer prirejajo plesne vaje srednješolcev pod patronanco raznih politično prononsiranih oseb, če se dijakom po raznih rodbinah, ki stoje v ospredju političnega boja, vceplja sovražstvo do nasprotne stranke na premišljen način. Tako se naše dijaštvo vedno globlje pogreza v politiko. Morebiti mi bode kateri mojih srednješolskih čitateljev zameril, da hočem dijaštvo iz politike popolnoma odstraniti. Saj se mora vendar tudi dijak že poučiti o razmerah svojega naroda in svojega časa. Toda ravno velika fraza, ki je v tem stavku izražena, me vedno bolj prepričuje, da je za dijaka zlasti še za srednješolca najboljše, ako ne čita niti enega političnih listov, zlasti pa ne onih političnih člankov, ki le malokdaj povedo resnico. Doba srednješolskih študij je eminentno doba receptivitete. Človek

¹⁾ Primeri I. šte. 1905.

vsprejema vtise, nima pa še dovolj moči da bi na teh vtisih razločil dobro in slabo – če vsprejema torej enostranske vtise, in ravno to je pri nas navadno, ker dijak pač nima pri svojih študijah časa se vsestransko o vsem poučiti – bode tudi v poznejšem življenju ostal na svojo škodo enostransk, ali pa se le z največjo težavo oprostil raznih predsodkov.

Druga stran našega življenja, ki vpliva na vzgojo našega srednjošolskega dijaštva in tudi še dalje, so naše družabne razmere, razmere med posameznimi stanovi. V teku časa se je pri Slovencih tudi pokazala razlika stanov in danes imamo précej razvit stanovski čut. Velik prepad, ki je prešel tudi v politiko, se kaže zlasti med večjim delom inteligence in narodom. Dijak stoji po večini izšel iz naroda nekako v sredi med narodom in inteligenco. Dijak bi tvoril lahko močno vez med obema deloma. Navadno pa vidimo, da se dijak, ko dokonča svoje študije in stopi med inteligenco odtuji narodu. Za to dejstvo mi pač ni treba navajati posebnih dokazov, opozarjam le na našo literaturo (zlasti Kersnik je v svojih spisih lepo karakteriziral naše družabne razmere, v novejšem času Govekar in Cankar). Vzrok temu vidim zlasti v tem, da dijak za časa svojih študij ne najde po navadi zaslombe v inteligenci. Res je, da tudi naša svetna inteligenca dijaštvo podpira, toda ta podpora se ne daje tako, da bi dijaku koristila. Z dano podporo vzame zlasti naša svetna inteligenca dijaku njegovo samozavest, ki je predpogoj za vzgojo dobrega značaja. Naše dijaštvo je osamljeno. Dijaku manjka v mestu, še bolj pa na deželi primerne omikane družbe. Vkljub vsem plesnim vajam prihajajo celo po dovršenih študijah, mladi možje v domovino, ki se v večji omikani družbi ne znajo vesti, ki se najbolje počutijo v zakajeni gostilniški sobi pri vinu ali pivu med mešano moško družbo. Naša inteligenca se v svetlem salonu pri duhovitih pogovorih ne čuti doma. Če imamo pri nas večerne zabave, si jih brez plesa ne moremo misliti, ker sicer bi naši gospodje in še bolj naše dame ne vedle kaj početi od dolgega časa. Na naših ljudskih veselicah je pijača glavna stvar. Najhujše je, da stojimo vsi pod tem vplivom da se nikjer ne prične reakcija proti tej najslabši strani našega življenja.

Če vpoštevam vse te slabe strani življenja naše inteligence, zdi se mi skoro dobro, da dijaštvo v večini nima dostopa v te kroge. Koristil bi pa morebiti dostop dijaštva družbi toliko, da bi v njo prišel mlad živ element, katerega boj za obstanek še ni pripravil ob ves idealizem. Dijaštvo samo bi pa zlasti po manjših mestih na ta način dobilo priliko porabiti čas, katerega sedaj, kakor kažejo razni dogodki na nekaterih manjših gimnazijah na Kranjskem porablja na zelo slab način, v boljše namene. Prijazni vsprejem dijaka višjih razredov (na te v prvi vrsti mislim) v omikani družini, pogovori z višje izobraženimi, bi gotovo izvrstno vplivali na razvoj značaja, ker bi dijaka vse to naduševalo za izobrazbo in samostojno delovanje.

Naše, družabne razmere povzročajo da preostaja slovenskemu srednješolskemu dijaštvu mnogo časa. Učenje šoskih predmetov že srednje

nadarjenemu dijaku ne more nikakor izpolniti niti tretjino njegovega šole prostega časa. Ta čas bi morala porabiti pametna vzgoja. Toda kdo naj vzgaja našega dijaka. Dobro so mi znane razmere, v katerih živi pretežna večina naših srednješolcev. Znane so mi navadne „študentovske gospodinje“; stare kuharice, dekletke, zasebnice i. t. d. V slabih stanovanjih, majhnih, temnih sobicah stanujejo naši srednješolci skrajno natlačeno skupaj. Študentovskih stanovanj po naših gimnazijskih mestih nikakor ni primerjati z vojašnicami, ker so tu razmere dokaj boljše. Gospodinje, večinoma same seveda nimajo in tudi imeti ne morejo nobenega smisla za vzgojo dijaka. Zdi se mi še celo srečen slučaj, če zahtevajo od svojih varovancev, da izpolnjujejo svoje verske dolžnosti, kar menda po Ljubljani v zadnjem času tudi že ponehava. Dijak je prepuščen popolnoma samemu sebi in svojim starejšim tovarišem. Srečen se mora imenovati vsakdo, ki ima dobre tovariše, s katerim lahko o prostem času občuje. Velikega pomena za izobrazbo človeku je občevanje z ljudmi. Človek kot družabno bitje, ki se razvija in napreduje vedno le v živem kontaktu s sorodnimi bitji, mora že od prve mladosti gledati na to, da se spozna s svojimi bližnjimi. Naravni inšinkt pri občevanju z ljudmi nam vzbujajo simpatije in antipatije. Razum nam s časom razloži vzroke teh začetkom neumljivih čutov. V kratkem spoznamo na onih, ki nam vzbujajo simpatije razne posebne lastnosti, ki nam dopadajo, katere si hočemo tudi mi pridobiti. V družbi se blaži srce. V družbi zadobimo sočutje s trpečimi in čutimo veselje s srečnimi. Kdor hoče postati važen faktor človeške družbe, jo mora tudi temeljito spoznati, mora si pridobiti zmožnost, da čuti z njo, da se pogolnoma vživi v njo. Seveda ne smemo to tako umevati, da bi že zadostovalo, ako kdo pridno zahaja v družbo, ako ves čas, kar mu ga preostaja od njegovih stanovskim dolžnostim posvečenih ur, prebije v družbi. Ravno nasprotno! Dijak, ki ne more nikdar eiti sam, ki vedno išče velike šumne družbe, ki prekroka cele noči po gostilnah in kavarnah, češ da tako spoznava življenje, ne bode nikdar kaj posebnega dosegel, mogoče je celo, da, če že prekmalu začne tako „spoznavati življenje“, sploh nikdar ne doseže svojega cilja. Vtise, katere dobi človek v družbi mora tudi na samem premisliti. V pogovoru s tovariši in drugimi ljudmi dijak le pogosto spozna kako je vse njegovo znanje podobno pravemu redkemu ribniškemu rešetju, povsodi luknje. Pogovori naj bi vedno imeli to posledico, da dijak izkuša spopolniti svoje znanje. Žalostno je poslušati pogovore, ki vedno skačejo od predmeta do predmeta in pri vsakem ostanejo le na površju. Taki pogovori si ostanejo vedno jednaki, ker se vsakdo skrbno prizadeva ne pokazati svoje neznanje.

To razmotrivanje me privede do kratkega pregleda nekaterih sredstev, ki so našemu dijaštvu v domovini na razpolago, da si spopolnijo svojo izobrazbo. Samostojno delo najbolj krepi voljo in tako vzbujajo trden značaj, kar je glavna naloga vsake vzgoje. Ravno tu bi naše srednje šole dijaštvu

lahko bolj vzgajale, kakor se pa to zdaj godi. Na srednjih šolah se nahajajo dijaške knjižnice! Žalibog, da so večinoma naravnost ubožne. Toda še to, kar je, se premalo vporablja, ker se od strani naših profesorjev dijaštvo prav nič ne opozarja na te knjižnice. Za vsako knjižnico je gotovo prva potreba, da izda svoj katalog. Na ljubljanski I. državni gimnaziji bi pač lahko obstojala velika knjižnica, a o mojem času ni bilo nikjer mogoče dobiti kataloga, da bi dijak lahko zvedel, kaj mu je mogoče dobiti v knjižnici. Ali ne bi bilo primerno, ako bi večje srednješolske dijaške knjižnice izdale katalog, ki bi se razdelil med učence dotičnega zavoda?

In naši profesorji bi pač tudi lahko dijake malo bolj opozarjali na važnost knjižnice in čitanja. Profesor slovenščine bi pač lahko v višjih razredih od vsacega dijaka zahteval, da je prečital vse slovenske večje pisatelje, kar sedaj še celo mnogi slovenski visokošolci niso storili.

Splošno je slovensko srednješolsko dijaštvo glede knjižnic zelo na slabem. Naše srednje šole po malih gnezdih: Kranj, Novo mesto, Idrija, Celje, Beljak so seveda v tem oziru še posebno slabo situirane. Dijak je tu navezan na šolsko knjižnico in na to, kar mu je mogoče tu pa tam od prijateljev dobiti. (Ko sem še sam bil v nižjih razredih na gimnaziji sem moral celo nekaterim starejšim sostanovalcem plačevati doneske za vsako knjigo, da so mi jo pustili brati. Včasih sem plačal za knjigo večjega obsega do 80 v.) Da bi že srednješolec si zbiral svojo biblioteko je pri naših gmotnih razmerah in pri ceni naših slovenskih knjig pri veliki večini našega dijaštva pač izključeno.

Najboljše razmere v tem oziru bi bile pač lahko v Ljubljani, kjer obstoja velika državna licealna biblioteka. Toda kako se ta izrablja? Od potresa sem in od kar so podrli staro licealno poslopje, nima niti svojega prostora več. Še pri nas je menda mogoče, da se tak važen zaklad pusti prav mirno ležati. Še-le sedaj je baje zidanje novega poslopja, v katerem bode spravljena licealna biblioteka, zagotovljeno. (Dalje.)

Glasnik.

Umril je v Gorici preč. gosp. vikar Dermastija Ivan, častni starešina našega bratskega društva „Zarje“ in brat našega častnega starešine dr. Josipa Dermastije „Danica“ izraža ob tej priliki svoje iskreno sožalje vsem domačim in sorodnikom pokojnikovim.

Poročil se je g. Ivan Grafenauer, c. k. prof. v Kranju z gdč. Milico Dolžanovo. Najsrčneje simpatije in čestitke večletnemu predsedniku našega društva in uredniku „Zore“, kakor tudi pridni podpirateljici gdč. Milici.

Listek.

Lažiradikalci. Slov. narod je sporočil 8. maja 1906.

Izvrševalni odbor narodnonapredne stranke je sklenil v svoji seji dne 3. maja, da je smatrati društvi „Akademija“ in „Prosveta“ kot del organizacije narodno-napredne stranke.

„Prosveta“ je dete radikalnega gibanja. Radikalizem se je pred leti dvignil z domišljavo vehemenco iz liberalizma, da se zopet vrne vanj. Menil je, da si mahoma osvoji slovensko ozemlje s frazami: „vera je privatna stvar“, „mi smo nad strankami“, „iz naroda za narod“. Logično nesmisel prvega stavka so menda kmalu izpoznali, ker so ga dejansko koj zavrgli.

Kako umevajo nadstrankarstvo in delo za narod, kaže o najnovjšem času sklenjena zveza med famoznim radikalizmom in preperelo liberalno stranko. Kaj poreko k temu obmejni slovenski dijaki, kaj domači, ki so pristali k radikalni struji, ker je „nad strankami“.

No, Janov obraz radikalizma nam je bil znan že od začetka, a da si bodo začeli radikalci tako hitro biti v obraz tega nismo pričakovali. Veseli nas, da so sneli krinko *)

M. B. č.

† **Cand. med. Marko Izakovič.** 1 maja ustrelil je stud. med. M. Pejč svojega bratranca M. Izakoviča. Tragične smrti mladega akademika, je bil vzrok gimnaz. direktor ki je bil na Dunaju in pojasnil, da je M. Pejč vpisan na podlagi ponarejenega maturitetnega spričevala. Isti sumneč izdajstvo pri Izakoviču, napadel ga je in ustrelil in nato še samega sebe!

Pogreba se je udeležila ogromna množica dijaštva, med katerim je bila zastopana tudi „Danica“.

Ženske in obrtne šole. Dosedaj je ženskam izrečno dovoljeno samo obiskovanje umetno-obrtnih šol. Ministerstvo za uk se bavi z vprašanjem, ali naj se dovoli ženskam splošno, da pohajajo obrtne šole. Da stvar temeljito preišče, hoče vodja naučnega ministerstva vprašati merodajne šolske faktorje ter tudi obrtne in trgovske zbornice, v kolikor se zadeva tika narodno-gospodarskih interesov. Da se jim dovoli, zato govori, da imajo ženske smisla za mnoge strani gmotnega življenja vsled prirojene jim spretnosti. Tudi se čujejo glasovi,

da naj se odpro nove poti, kjer si morejo služiti ženske potrebni kruh.

Nemška visoka šola v Trstu. Izšla je brošura „Eine deutsche Stimme aus dem Küstentlande“, ki se bavi z vprašanjem, jeli potrebna italijanska univerza v Avstriji ali ne. Avtor to odločno zanika, a zahteva, čuje, naj se ustanovi v Trstu, če bi se morda vendarle ustanovila kaka laška fakulteta, nemška visoka šola, ki naj bi pripravljala nemštvu pot do Adrije. Dežele okoli jadranskega morja so po piščevem mnenju že popolnoma prepojene z nemškimi elementi, da se mu ta misel ne zdi preobskurna. Se pa nam! *Iz. M.*

Vseučilišče v Černovicah da mnogo skrbi in truda avstrijskem Nemcem. — Slušatelj ima ta univerza letos okoli 700, od teh je po narodnosti 53% Nemcev, po veri pa je 40% židov. Židje se v zadnjem času štejejo že za posebno narodnost, pa so ti bukovinski judje zapisali v nacionale pod „narodnost“, da so „židje“. Vseučiliški senat pa ne pozna in ne prizna židovske narodnosti, zato so vse žide šteli med Nemce. To umevno ni bilo židom všeč, pa hajd, drugi tečaj zapíšejo vsi, da so po narodnosti „Rusini“ ali „Rumuni“. To bodo delali menda tako dolgo, da se jih bo priznalo za poseben narod. To skrbi Nemce in jih jezi, ker z židi pade tudi „nemški“ (?) značaj črnoviške univerze.

Iz. M.

„Ljudsko društvo za katolike v Italiji“ se je ustanovilo. Namen mu je, da speši, brani in vrši socialni red in krščansko prosveto po cerkvenih naukih, s tem da izobražuje socialno, stanovsko, нравno in versko zavest italijanskega ljudstva. Društvo si je postavilo velikansko nalogo, oživeti katoliško misel o zjedineni Italiji. Zanima nas pred vsem, da navaja med sredstvi, ki se jih hoče posluževati tudi sestavne kurze kot poljudna vseučilišča, socialne kurze za razlaganje in razmotrivanje dnevnih socialno — državljanskih vprašanj. Tudi v Italiji se je začelo daniti: kar se tam vrši v velikem slogu, naj se vrši pri nas sorazmerno našim močem v povzdigo prosvete med narodom. Nekoč je bilo čuti, da nameravajo nekateri profesorji, zlasti vseučiliški profesorji prirejati slov. predavanja! Ali je to zaspalo?

*) Zadnja Omladina stvar zavija. Pričakujemo, da tudi „Narod“ prekliče. Psihološko neumevno se nam zdi, da bi bila dotična vest iz trte izvita. Op. ured.